

**ТЕОРІЯ І МЕТОДИКА ОРГАНІЗАЦІЇ ГРУПОВОЇ ВЗАЄМОДІЇ ЗДОБУВАЧІВ
ОСВІТИ В КОМАНДНИХ ВИДАХ СПОРТУ**

БІДА О. А., доктор педагогічних наук, професор, завідувач кафедри педагогіки, психології, початкової, дошкільної освіти та управління закладами освіти

Закарпатський угорський інституту ім. Ференца Ракоці II

E-mail: tetyanna@ukr.net

ORCID ID 0000-0002-0448-0852

ШЕВЧЕНКО О. В., кандидат педагогічних наук, доцент, Заслужений працівник фізичної культури і спорту України, майстер спорту з художньої гімнастики, завідувач кафедри теорії і методики фізичного виховання

**Центрально-український державний
педагогічний університет ім. В. Винниченка**

E-mail: gymnast.olga@gmail.com

ORCID ID 0000-0002-9493-348X

СИРОЄЖКО О. В., кандидат педагогічних наук, асистент кафедри педагогіки
Національний університет біоресурсів і природокористування України

E-mail: divocvit2010@ gmail.com

ORCID ID 0000-0001-9101-6590

ВІЗАВЕР В. А., викладач української мови,

Навчально-консультаційний центр ім. Егана Еде в місті Берегово

E-mail: vizaver.viktoria@gmail.com

ORCID 0000-0003-0094-2770

ШОВШ К. С., кандидат пед. наук, доцент кафедри педагогіки, психології, початкової, дошкільної освіти та управління закладами освіти, директор

Фахового коледжу ЗУІ

Закарпатський угорський інституту ім. Ференца Ракоці II

E-mail: katalin@kmf.org.ua

ORCID 0000-0003-2616-185X

Анотація. У статті подано теорію і методику організації групової взаємодії здобувачів освіти в командних видах спорту. Щоб підвищити рівень фізичного розвитку людини, фізичної підготовленості й стан здоров'я здобувачів освіти, який має чітку тенденцію до постійного погіршення, необхідно прищеплювати любов до спорту, здійснювати якісну підготовку фахівців та організацію спортивних заходів ще у школі. І фізкультурно-спортивні заходи дозволяють вирішувати ці питання. У процесі спортивних заходів при організації групової взаємодії здобувачів освіти в командних видах спорту здійснюється і розумове виховання учасників. Тут мають місце два види зв'язку: безпосередній і опосередкований, які розкрито у статті. В іграх і спортивних змаганнях укладені багаті можливості для формування норм колективної поведінки. З'ясовано основні питання підготовки та організації спортивних заходів у школі взагалі, і організації групової взаємодії здобувачів освіти в командних видах спорту, зокрема. Функції викладачів фізичної культури і спорту, організаторів змагань, і групової взаємодії здобувачів освіти в командних видах спорту, спортивних суддів і спортивних лікарів, пов'язані з організацією і проведенням спортивних змагань, різняться в залежності від характеру діяльності цих людей. Спортивні змагання, де необхідним є організація групової взаємодії здобувачів освіти в командних видах спорту є стимулом для систематичних тренувань і сприяють зростанню

спортивних результатів, якщо вони проводяться регулярно. Під час організації групової взаємодії здобувачів освіти в командних видах спорту удосконалюються поставлені на заняттях фізичною культурою і спортом завдання, щодо вдосконалення фізичної та теоретичної підготовки особистості. Задоволення від спортивних, яскравих, емоційних видовищ виникає внаслідок співучасті в них глядача. Спортивне змагання повинно бути правильно і чітко організовано. Від його грамотної побудови залежить успішність спортивного заходу.

Ключові слова: *групова взаємодія, здобувачі освіти, командні види спорту, організація, спортивні змагання, фізкультурно-спортивні заходи.*

Актуальність (Introduction).

Економічні реформи, що проводяться в нашій країні, глибоко торкнулися актуальної проблеми здорового способу життя, формування культури здоров'я, фізичного виховання здобувачів освіти. Результати досліджень довели, що рівень фізичного розвитку, фізичної підготовленості й стан здоров'я здобувачів освіти мають чітку тенденцію до постійного погіршення. У зв'язку з цим здобувачів освіти повинні оволодівати не тільки загальними знаннями, але і здобувати практичні навички і вміння з розвитку фізичних і морально вольових якостей, потрібних для зміцнення здоров'я, забезпечення культури здоров'я, здорового способу життя, активної суспільної праці на принципах ефективних засобів, методів і форм освітньої діяльності. Розглядаючи фізичну й інтелектуальну працю як соціальну категорію, необхідно враховувати, що м'язова трудова діяльність людини зовні завжди виявляється в такому фізіологічному процесі, як м'язовий рух. Багато вчених стверджували, що вся нескінченна різноманітність зовнішніх проявів мозкової діяльності зводиться до одного лише явищу – м'язовому руху. Яку б проблему не вирішував учень: теоретичну, практичну або м'язове виробниче завдання – у всіх подібних випадках в різному масштабі виявлятиметься компонент рухової, письмової або мовної м'язової діяльності [3]. Тому необхідним у сьогоденні стає якісна підготовка та організація спортивних заходів у школі, зокрема організація групової взаємодії

здобувачів освіти в командних видах спорту.

Аналіз останніх досліджень та публікацій (Analysis of recent researches and publications). Окресленою проблемою займаються вчені: Ю. Бойчук, Г. Гмиря, В. Горбунова, Л. Духовний, В. Жамардй, І. Кравченко, О. Мірошніченко, П. Пашинський, І. Позднякова, Ю. Таймасов, А. Турчинов та ін.

Мета (Purpose). Метою статті є розгляд організації групової взаємодії здобувачів освіти в командних видах спорту.

Методи (Methods). У ході дослідження використовувалися теоретичні методи: аналіз літератури; моделювання та проєктування результатів і процесів досягнення на різних етапах пошукової роботи; аналіз документів освітніх закладів; узагальнення і синтез, що дало змогу визначити мету дослідження, сформулювати його завдання.

Результати (Results). Згадуючи про команду, ми зазвичай маємо на увазі людей, чия співпраця є високопрофесійною і ефективною. Причетність конкретної людини до командної діяльності у суспільній думці пов'язується з її неабиякими фаховими, а подекуди, й особистісними якостями. Викликає гордість і власна приналежність до команди. Позитивна семантика відбита у висловах, що поступово набувають сталості – «моя команда», «командний гравець», «командна задача». Звісно, деякі особи, що заявляли про командність своєї праці, були дискредитовані, однак іронія, з якою згадують про «команду

професіоналів», або вживають вислів «я і моя молода команда» – не лише не применшує, а навпаки, підкреслює важливість діяльності справжніх команд.

У такому ключі особливої актуальності набуває командотворення – як система заходів із формування та розвитку груп до рівня команд. Насамперед, йдеться про високу продуктивність праці та конструктивність взаємин.

Загалом виокремлюються два тенденційно відмінних підходи до командотворення – «діяльніснотворчий», зорієнтований на оптимізацію процесу командної праці, та «взаєминнотворчий», фокусований на налагодженні та розбудові конструктивних взаємин між членами команди. Звісно, командотворення неможливе поза контекстом тієї діяльності, яка об'єднує групу, і для зростання продуктивності якої, власне, і створюється команда, однак не може зводитись лише до перетворень у ній. Ефект командної праці, як значно вища ефективність спільних зусиль, у порівнянні з сумою індивідуальних – є феноменом, виникненню та зростанню якого сприяє ціла низка умов, насамперед пов'язаних із специфікою взаємин у командах [2].

Професійна організація групової взаємодії здобувачів освіти в командних видах спорту – яскраве, емоційне видовище. Задоволення від спортивних видовищ виникає внаслідок співучасті в них глядача, якого приваблює високий рівень розвитку рухових якостей, сміливі і рішучі дії учасників, їх високі досягнення.

У груповій взаємодії здобувачів освіти в командних видах спорту представлені практично всі види людської діяльності: пізнавальна, ціннісно-орієнтована, спілкування і т.д. Тому в процесі групової взаємодії здобувачів освіти в командних видах спорту можна активно формувати свідомість і поведінку людей в потрібному напрямку.

У процесі таких спортивних заходів здійснюється розумове виховання

учасників. Тут мають місце два види зв'язку: безпосередній і опосередкований.

Безпосередній зв'язок полягає в тому, що в ході групової взаємодії здобувачів освіти в командних видах спорту здійснюється прямий вплив на розвиток інтелектуальних якостей тих, хто займається. В процесі виконання спортивних вправ безупинно виникають рухові пізнавальні ситуації, вирішення яких вимагає значного розумового напруження.

Вже просте рішення рухових завдань: як зробити рух швидше, точніше, що треба зробити, щоб виправити допущену помилку, і т. д. – являє собою ланцюг розумових операцій, які включають спостереження, узагальнення, прийняття рішення. Специфічність розумової діяльності в процесі заняття спортом полягає в тісній взаємодії між рухами тіла і розумовими операціями: займаються безупинно зв'язують програму рухів з її фактичним виконанням. У результаті закріплюються усвідомлені зв'язки між м'язовими відчуттями, руховим завданням і способом їх вирішення. Рухи стають способом пізнання і освоєння навколишнього світу.

Опосередкований зв'язок спорту з розумовим розвитком особистості полягає в тому, що заняття фізичними вправами створюють необхідний фундамент у вигляді міцного здоров'я, яке дозволяє людині повноцінно виконувати розумову діяльність. Заняття в командних видах спорту часто використовуються як засіб для зняття розумової напруги і стимуляції інтелектуальної діяльності [1].

На всіх рівнях організації груп групової взаємодія дуже важлива. Є специфічні особливості взаємодії на кожному рівні, але також існують спільні закономірності. Суб'єктом групової взаємодії може бути індивід або група будь-якого рівня організації. Кожний учасник взаємодії одночасно є суб'єктом взаємодії (що проявляє активність стосовно інших

учасників) і об'єктом (на якого спрямований вплив інших учасників).

П. Горностай, Л. Чорна, О. Коробанова, О. Плетка, Г. Циганенко розглядають такі види групової взаємодії:

1) міжособистісна (між окремими особами, що належать до однієї групи);

2) внутрішньогрупова (між мікрогрупами або іншими структурними частинами групи, що відбувається в середовищі цілої групи);

3) особистісно-групова (між особою та групою, до якої вона належить; наприклад, процеси, пов'язані з лідерством);

4) міжгрупова (між різними групами однакового рівня організації);

5) міжгрупова (між групами, що належать до різних рівнів організації);

6) змішана – взаємодія чи більше суб'єктів різних рівнів організації.

Групова взаємодія певною мірою визначається груповими ролями учасників. Вона тісно пов'язана із соціометричною структурою групи, особливо з її змінами. Залежно від характеру взаємодії та індивідуальних характеристик окремої людини можна розглядати різні позиції особистості в групі. За соціометричним статусом їх можна поділити на три рівні, які охоплюють сім основних статусних ролей у групі. Найвищий рівень включає три статусні ролі, що складають групову еліту. Лідер групи – це людина, що може повести членів групи за собою, організувати групу та очолити її активність; вона має більший вплив на групу, ніж інші члени, і здатна переконати їх у важливості своїх цілей. Зірка – це найбільш харизматична людина в групі; її люблять, обожнюють, їй симпатизують більше, ніж іншим, приписуючи багато позитивних рис (іноді навіть таких, які вона немає). Авторитет – це референтна людина, думка якої найбільш вагома для людей; вона є моральним, естетичним, інформаційним чи будь-яким іншим еталоном для оточуючих. Ці ролі можуть поєднуватись в од-

ній особі, проте їх слід розглядати окремо, оскільки за ними стоять різні психологічні характеристики. Середній рівень описує членів групи, які займають проміжну позицію між зіркою та аутсайдером. Від аутсайдерів такі індивіди відрізняються тим, що мають певну кількість позитивних виборів у групі, проте не мають потреби багато симпатій, залишаючись переважно на індивідуалістичних позиціях. Цей рівень включає дві статусні ролі: Пасивний середнячок – це людина, яка рідко стає каталізатором чи «точкою кристалізації» групових процесів, проте вона проявляє певну активність у групових процесах, а в періоди загострення групової динаміки найчастіше піддається впливу інших членів групи. Середнячок (член угруповання) – це людина, значуща для мікрогрупи всередині малої групи, і для якої ця мікрогрупа є референтною. Він може мати високий статус в цій мікрогрупі, проте не є таким для всієї групи. Часто в мікрогрупах немає помітної ієрархії, і ролі її членів збалансовані за статусом. Такі угруповання вирізняються високою стійкістю і згуртованістю [4].

У процесі занять відбувається моральний розвиток тих дітей, які займаються спортом. Він спрямований на формування у людини соціально цінних якостей, які визначають його ставлення до інших людей, до суспільства, до самого себе і в сукупності представляють те, що прийнято називати моральною вихованістю, фізично розвинутою особистістю. Заняття спортом, де відбувається групова взаємодія здобувачів освіти в командних видах спорту розгортаються на тлі спілкування, в колективі, під керівництвом наставника, тренера. Саме групова взаємодія є наймогутнішим чинником формування фізичного розвитку тих, хто займається спортом. З самого початку занять спортом вони починають усвідомлювати причетність до колективу і відповідно до правил і розпоряджень, вчаться керувати

своїми діями, співвідносити їх з діями інших. Так зміцнюється воля, виробляється дисциплінованість, формується звичка до спорту.

В іграх і спортивних змаганнях укладені багаті можливості для формування норм колективної поведінки. Опановуючи різними командними функціями, здобувачі освіти вчаться не тільки організовувати свою поведінку, а й активно впливати на дії своїх товаришів сприймати завдання колективу як на свої власні. Під керівництвом викладача зміцнюються такі важливі моральні якості, як відповідальність перед колективом, почуття обов'язку. Гордість за успіхи команди, школи і т. д. [5].

З'ясуємо основні питання підготовки та організації групової взаємодії здобувачів освіти в командних видах спорту.

Функції викладачів фізичної культури і спорту, організаторів змагань, спортивних суддів і спортивних лікарів, пов'язані з організацією і проведенням спортивних змагань, різняться в залежності від характеру діяльності цих людей.

Однією з найважливіших функцій викладачів фізкультури і спорту є підготовка дітей не тільки до організації групової взаємодії здобувачів освіти в командних видах спорту, а й участі в спортивних змаганнях.

Перш ніж допускати здобувачів освіти до офіційних змагань, слід не тільки навчити їх навикам спортивної техніки і тактики, дати певні знання, розвинути необхідні рухові якості, а й навчити їх змагатися.

Для цього їм необхідно брати участь в контрольних і навчальних змаганнях. Правила в них можуть бути спрощені або змінені самим викладачем. Наприклад, зменшується кількість спроб чи розміри майданчиків, довжина дистанції, визначається переможець за якістю виконання спортивних вправ і т. д.

До підготовки заходів організаційно-методичного характеру, пов'язаних з проведенням спортивних змагань, перш за все відноситься складання календарного плану змагань з певного виду спорту. У ньому вказується назва змагань, терміни і місце їх проведення та відповідальні особи за їх організацію. Календар спортивних змагань з кожного виду спорту складається для хлопчиків і дівчаток (якщо останні в них беруть участь) і для кожної вікової групи окремо [5].

Спортивні змагання є стимулом для систематичних тренувань і сприяють зростанню спортивних результатів, якщо вони проводяться регулярно.

Доцільність участі дитини в певній кількості змагань залежить від її спортивної підготовки.

Таким чином, календар спортивних змагань треба складати так, щоб намічені змагання були різноманітними за масштабом, складом учасників і умовами проведення, за термінами, складом, місцем проведення.

Інша важлива міра організаційно-методичного характеру – це складання положення про змагання. У ньому вказується: назва змагань, терміни, місце проведення, завдання даного змагання, програма і порядок проведення по днях, склад учасників, система заліку (визначення переможців), форма нагородження.

Якщо змагання носять командний чи особисто-командний характер, в положенні вказується система визначення переможців у командному заліку. В кожному окремому випадку вона може бути різною. Наприклад, в лижних гонках командна першість визначається за сумою часу, чи сумою місць, або сумою очок, отриманих так званими заліковими учасниками.

Для участі в змаганнях необхідно у встановлені терміни подати заявку в попередній формі, а потім в остаточній. Перша заявка містить бажання даної ко-

манди брати участь у змаганнях. У другій заявці наводяться дані про склад учасників і деякі інші відомості.

У деяких видах спорту на початку або в ході змагань з дозволу головного судді можуть бути зроблені перезаявки, тобто замість одного учасника може бути виставлений інший тощо. На підставі поданих заявок складаються протоколи змагань.

Для проведення змагань необхідно подбати про місце проведення, устаткування та інвентарь в повній відповідності до встановлених правил, їх високу якість і необхідну кількість.

Якщо в програму включено кілька різновидів одного виду спорту, необхідно заздалегідь скласти графік змагань, тобто визначити послідовність і час проведення кожного з них. Знаючи середню тривалість виконання вправи, кількість спроб і кількість учасників, можна визначити загальну тривалість змагань і на основі цього скласти графік проведення.

Для обслуговування спортивних змагань відповідно до їх виду і масштабу школа призначає лікаря і інший медичний персонал.

Найважливішим документом, що регулює проведення змагань і впливає на їх результати, є правила змагань з певного виду спорту. У них регламентуються дії суддів і учасників, передбачаються умови виявлення переможців і, крім того, визначаються норми поведінки спортсмена, міститься перелік заборонених дій, що тягнуть за собою покарання, що ущемляють інтереси команди [5; 6].

Головним організатором і керівником спортивних змагань, відповідальним за їх проведення і, певною мірою, за досягнуті результати, є спортивний суддя, який призначається з числа викладачів фізичної культури одній або кількох шкіл. Спортивний суддя повинен бути перш за все бездоганним знавцем правил змагань з певного виду спорту, чесним, об'єктивним, неупередженим,

рішучим, чемним, спокійним і поза змаганнями користуватися авторитетом і повагою [4].

Висновки і перспективи (Discussion). Отже, щоб підвищити рівень фізичного розвитку людини, фізичної підготовленості й стан здоров'я здобувачів освіти, який має чітку тенденцію до постійного погіршення, необхідно прищеплювати любов до спорту, здійснювати якісну підготовку та організацію спортивних заходів у школі, організовувати групову взаємодію здобувачів освіти в командних видах спорту. І фізкультурно-спортивні заходи дозволяють вирішувати ці питання.

Під час спортивних змагань удосконалюються поставлені на заняттях фізичною культурою і спортом завдання, щодо вдосконалення фізичної та теоретичної підготовки особистості. Задоволення від спортивних, яскравих, емоційних видовищ виникає внаслідок співучасті в них глядача. Спортивне змагання повинно бути правильно і чітко організовано. Від його грамотної побудови залежить успішність спортивного заходу.

Доведено, що важливим аспектом вдосконалення фізичної та теоретичної підготовки особистості, що поєднує триєдине уявлення про здоров'я дитини (фізичне, психічне, соціальне), запобігає перевантаженням; є пріоритетом активних методів навчання, запорукою пробудження в дітей позитивних емоцій і почуттів та ін. є організація спортивних свят і видовищ на що буде наголошено у подальших дослідженнях.

Список використаних джерел

1. Біда О. А., Шевченко О. В. Теорія і методика організації спортивних свят і видовищ // Обрії. – Науково-педагогічний журнал. Фахове видання Івано-Франківського обласного інституту післядипломної педагогічної освіти – № 2 (47). Івано-Франківськ: Підприємство «НАІР», 2018. С. 83–85.

2. Горбунова В. В. Психологія командотворення: Ціннісно-рольовий підхід до формування та розвитку команд: монографія. Житомир: Вид-во ЖДУ ім. І. Франка, 2014. 380 с.

3. Духовний Л. Ф., Гмиря Г. В. Здоров'язбережувальні навчальні заняття з фізичного виховання в загальноосвітніх школах // Загальна теорія здоров'я та здоров'язбереження: колективна монографія / за заг. ред. проф. Ю. Д. Бойчука. Харків: вид. Рожко С. Г., 2017. С. 388-394.

4. Оптимізація групової взаємодії в малих групах: посібник /П. П. Горностай, Л. Г. Чорна, О. Л. Коробанова, О. Т. Плетка, Г. В. Циганенко ; за наук. ред. П. П. Горностая ; Національна академія педагогічних наук України, Інститут соціальної та політичної психології. Кропивницький: Імекс-ЛТД, 2020. 126 с

5. Основні питання підготовки та організації спортивних заходів у школі.
<http://sdo.mgaps.ru/books/K19/M11/p1/5.pdf>

6. Позднякова І. В. Методика організації фізкультурно-спортивного заходу на муніципальному рівні.
<https://translate.google.com/translate?hl=uk&sl=ru&u=http://www.econf.rae.ru/pdf/2017/11/6504.pdf&prev=search>

References

1. Bida O. A., Shevchenko O. V. (2018) Teoriya i metodyka orhanizatsiyi sportyvnykh svyat i vydovyshch [Theory and methods of organizing sports festivals and spectacles]. Obriyi. Naukovo-pedahohichnyy zhurnal. Fakhove vydannya Ivano-Frankivs'koho oblasnoho instytutu pislyadyplomnoyi pedahohichnoyi osvity. 2 (47). 83–85.

2. Horbunova V. V. (2014). Psykholohiya komandotvorenniya: Tsinnisno-rol'ovyy pidkhid do formuvannya ta rozvytku komand [Psychology of team building: A value-role approach to the formation and development

of teams]: monohrafiya. Zhytomyr: Vyd-vo ZHDU im. I. Franka. 380.

3. Dukhovnyy L. F., Hmyrya H. V. (2017). Zdorov"yazberezhual'ni navchal'ni zanyattya z fizychnoho vykhovannya v zahal'noosvitnikh shkolakh [Health-saving educational classes on physical education in secondary schools]. Zahal'na teoriya zdorov"ya ta zdorov"yazberezhennya: kolektyvna monohrafiya / za zah. red. prof. YU. D. Boychuka. 388-394.

4. Optymizatsiya hrupovoyi vzayemodiyi v malykh hrupakh [Optimizing group interaction in small groups]: posibnyk / P. P. Hornostay, L. H. Chorna, O. L. Korobanova, O. T. Pletka, H. V. Tsyhanenko ; za nauk. red. P. P. Hornostaya; Natsional'na akademiya pedahohichnykh nauk Ukrayiny, Instytut sotsial'noyi ta politychnoyi psykholohiyi. Kropyvnyts'kyy: Imeks-LTD, 2020. 126.

5. Osnovni pytannya pidhotovky ta orhanizatsiyi sportyvnykh zakhodiv u shkoli [Basic issues of preparation and organization of sports events at school]. Available at:
<http://sdo.mgaps.ru/books/K19/M11/p1/5.pdf>

6. Pozdnyakova I. V. (2017) Metodyka orhanizatsiyi fizkul'turno-sportyvnoho zakhodu na munitsypal'nomu rivni [The method of organizing a physical culture and sports event at the municipal level]. Available at:
<https://translate.google.com/translate?hl=uk&sl=ru&u=http://www.econf.rae.ru/pdf/2017/11/6504.pdf&prev=search>

THEORY AND METHODS OF ORGANIZING GROUP INTERACTION OF STUDENTS IN TEAM SPORTS

Bida O. A., Shevchenko O. V., Syroiezhko O. V., Vizaver V. A., Shovsh K.

Abstract. *The article presents the theory and methodology of organizing group interaction of students in team sports. In order to increase the level of physical development of a person, physical fitness, and the state of health of education seekers, which has a clear tendency towards constant deterioration, it is necessary to instill a love for sports, carry out high-quality training of specialists and organize sports events even at school. And physical culture and sports activities allow solving these issues. In the process of sports events, when organizing group interaction of students in team sports, mental education of the participants is also carried out. There are two types of communication here: direct and indirect, which are disclosed in the article. In games and sports competitions, there are many opportunities for the formation of norms of collective behavior. The main issues of preparation and organization of sports events at school in general, and the organization of group interaction of students in team sports, in particular, have been clarified. The functions of teachers of physical culture and sports, organizers of competitions, and group interaction of students in team sports, sports referees and sports doctors, related to the organization and conduct of sports competitions, vary depending on the nature of the activities of these people. Sports competitions, where it is necessary to organize group interaction of students in team sports, are an incentive for systematic training and contribute to the growth of sports results if they are held regularly. During the organization of group interaction of students in team sports, the tasks set in physical culture and sports classes are improved, in order to improve the physical and theoretical training of the individual. The satisfaction from sports, bright, emotional spectacles arises as a result of the participation of the viewer in them. A sports competition must be properly and clearly organized. The success of the sports event depends on its competent construction.*

Key words: *group interaction, students of education, team sports, organization, sports competitions, physical culture and sports events.*